

Філософська думка давнього Китаю. Конфуціанство та даосизм.

План лекції:

1. Зв'язок із міфологічними уявленнями.
2. Основні поняття: Інь, Ян, Дао.
3. Школи філософії Стародавнього Китаю
4. Конфуціанство: основи вчення
5. Засновник Конфуцій та його основний твір «Лунь-юй».
6. Моральна заповідь: «Не чини іншим того, чого не бажаєш собі».
7. Роль державної ідеології.
8. Даосизм: основи вчення
9. Засновник Лао-цзи та книга «Даодецзин».
10. Порівняння конфуціанства і даосизму
11. Моїзм та його ідеї соціальної рівності.
12. Легізм: пріоритет закону над мораллю.

Давньокитайська філософія, як і індійська, була тісно пов'язана з міфологічними уявленнями минулого, що збереглися у стародавніх книгах китайської освіченості. У цих класичних книгах містяться уявлення про світ і людину, перші спроби їх філософського осмислення. Так, у «Книзі перемін» дається тлумачення понять, які є вихідними для всієї китайської культури і які визнавалися практично всіма філософськими системами Стародавнього Китаю. Це поняття «Інь», «Ян» і «Дао». Світ, згідно з китайськими уявленнями, є вічною боротьбою двох протилежних сил, які не тільки заперечують, але й взаємодоповнюють одне одного. Одна сила потенційно містить іншу і на вищому ступені свого розвитку може перетворитися на свою протилежність. Ян символ неба, енергії, світла, це є активний, чоловічий початок світу. Інь символ землі, матерії, це темна сторона світу, жіночий початок, якому належить пасивна роль. Інь і Ян пронизують все суще - небо, землю і людину. Від гармонії і рівноваги між ними залежить

порядок у Піднебесній, спокій, мир і злагода на землі, успіх, благополуччя і здоров'я людини. Взаємозалежність і взаємопроникнення цих двох сил називається Дао (буквально «шлях») єдиний світовий закон, божественна основа всіх речей.

У давньокитайській філософії існувало шість основних шкіл: даосизм, школа «Інь-Ян» (натурфілософська школа), конфуціанство, мо-ізм легізм та школа імен Найвпливовішими з усіх вчень спини конфуціанство і даосизм.

Даосизм і конфуціанство є двома протилежними полюсами світобачення китайців. У культурі Китаю вони нерозривно пов'язані між собою, як Інь-Ян. У різні часи своєї історії китайська культура тяжіла до однієї чи іншої філософської традиції, тому можна говорити про переплетення у китайському суспільстві конфуціанських ідей з даосистськими. Конфуціанство панувало у сфері соціально-сімейних стосунків, воно стало офіційною, державною ідеологією та релігією Китаю. В інтимних глибинах людської душі головне місце належало даосизму.

Конфуціанство виникає у VI ст. до н. е., його засновником став Конфуцій (це латинська версія імені Кун Фуцзи). Основним літературним джерелом конфуціанства є книга «Лунь-юй» («Бесіди та висловлювання»).

Конфуціанство етико-політичне вчення, основна увага в ньому приділяється мистецтву управління і вихованню людини в дусі поваги до предків, до держави, до інших людей.

Етика Конфуція заснована на розрізненні двох соціальних типів людей, двох стилів поведінки у суспільстві «шляхетної людини» і «низької людини». «Шляхетна людина» той ідеал, до якого повинна прямувати людина. Основними рисами шляхетної людини є вимогливість до себе, прагнення до самовдосконалення, вміння володіти собою, поміркованість у словах і вчинках, гуманність. Гуманність, за Конфуцієм, включає у себе справедливість, повагу до старших, правдивість, шанобливість. У своїй

етиці Конфуцій формулює вищу моральну заповідь: «Не чини іншим того, чого не бажаєш собі».

В основі конфуціанського ідеалу управління лежить принцип морального зразку, а не примусу. Але для того людина повинна виховати свої волюві якості. Не можна навчитися управляти державою і людьми, якщо не вмієш управляти собою, своєю психікою, вважав Конфуцій. Спочатку людина повинна навести порядок в собі, потім у своїй сім'ї і тільки після того у державі.

Усе конфуціанське вчення було спрямоване на підкорення особистих інтересів людини інтересам держави. Під контролем конфуціанства як державної ідеології був весь образ життя китайців від стилю поведінки і мови, смаків і звичок до одягу і зачіски. Згідно з правилами конфуціанської етики між старими і молодими, між вчителем і учнем, між чоловіком і жінкою повинна існувати субординація. Кожен має знати своє місце і не претендувати на чуже. І навіть між рівними за станом людьми повинна зберігатися певна відстань, дистанція. Саме тому у конфуціанстві велике значення мали формальні правила спілкування церемонії, ритуали, етикет. У чималій мірі конфуціанство сприяло формуванню і утвердженню в Китаї системи деспотичної держави з суворою ієрархією її членів.

Серед послідовників і критиків конфуціанства виділяються школа моїстів і школа законників (легістів). Ці школи, в яких соціальна та етична проблематика теж посідала центральне місце, разом з конфуціанством значним чином вплинули на культуру Китаю.

Так, моїсти внесли демократичні елементи у соціальне вчення, ідею пріоритету інтересів народу над інтересами держави, зробили першу спробу постановки проблеми соціальної рівності людей./Легісти, або законники, на відміну від конфуціанців і моїстів, відмовились від гуманістичних цінностей, від культивування доброго початку в людині. Легісти висунули ідею, згідно з якою в період «боротьби царств» (а історія Стародавнього

Китаю була ареною такої боротьби) в державі повинні панувати не правила моралі, а закони. Але ці закони легісти розуміли як закони покарання. Якщо раніше, коли люди були прості, чесні та дурні, висловлювалися вони, ними можна було управляти мудрістю, але тепер, коли люди хитрі, нечесні і розумні, управляти ними можна тільки силою. На думку законників гуманність лише ослаблює державу, а доброта є «матір'ю злочинів». Держава повинна ґрунтуватися на примусі і насиллі, на жорстокості, на стратах і війні, на взаємних наглядах і доносах у суспільстві. Така концепція наведення порядку у суспільстві була реалізована, як відомо, не тільки у Стародавньому Китаї.

Даосизм виникає приблизно у той же час, що і конфуціанство (засновником даосизму був старший сучасник Конфуція Лао-цзи). Відрізняється даосизм від попередніх вчень, насамперед, своєю проблематикою. У центрі уваги даосів не соціально-етичні і політичні проблеми, а натурфілософія і проблеми взаємозв'язку людини з природою, космічним цілим. Основні положення даосизму були викладені у книзі «Даодецзин» (буквально «Книга про Дао і Де»).

Дао центральний даосистський термін, за допомогою якого можна дати відповідь на питання про походження світу і спосіб його існування. Дао першопричина, першоосновна і єдиний закон світу, якому підкоряються і природа, і суспільство, і людина. Сутністю Дао є небуття, тому Дао неможливо осягнути розумом, неможливо дати йому визначення. Усе в світі є мінливим і плинним, нестійким і невічним, усе з часом іде в небуття, повертається до своєї основи і знаходить спокій. Вічним є тільки Дао, тільки небуття. Подібно до буддизму, даосисти наполягають на ілюзорності всіх протилежностей. Насправді все у цьому світі перебуває в єдності, і ця єдність є Дао. Побачити її через стан досягнення просвітлення може тільки «досконаломудрий».

«Досконаломудрий» ідеал людини у даосизмі, який суттєво відрізняється від ідеалу конфуціанців. Досконаломудра людина дотримується «природності», а основним принципом її життя є принцип недіяння (у-вей). «Природність» людини полягає у здатності звільнитися від зайвих, надмірних, а тому і неприродних бажань і пристрастей (від жадоби слави, багатства, влади, від злоби, та заздрості тощо). Проте досягти цього можна не завдяки виконанню морального обов'язку, не шляхом приборкання природного початку в людині, а навпаки, через його вияв. Природне в людині є втіленням Дао, універсального космічного закону, тому це не зло, з яким потрібно боротись. Злом скоріше є конфуціанські правила і норми моралі, ці штучні засоби впливу на людину. Досконаломудрий сповідує принцип недіяння, тобто непорушення цілого, невтручання у природно-космічні ритми. Дозволити всьому йти своїм власним, природним шляхом, бути споглядачем у житті, спокійно ставитись до вимог світу і до власних бажань ось у чому полягала мудрість даосистів.

Досконаломудра людина повинна досягти у своєму житті три основних мети: здобути довголіття, пережити стан просвітлення, або стан єднання з Дао, і, врешті-решт, стати безсмертною, опинитися серед небожителів. Шлях до довголіття лежить у даосистів через наслідування природи. Уся даосистська методика підтримки життєвих сил організму (дихальні і гімнастичні вправи, спеціальна дієта, традиційний масаж, прийоми мистецтва двобою тощо) побудована на цьому принципі, на гармонізації двох протилежних сил Інь і Ян.

Містику та інтуїцію східної культури, її мистецтво і філософію Захід відкриває лише наприкінці ХІХ на початку ХХ століття. У літературі, мистецтві, філософії з'являються мотиви, запозичені зі східної культури, що значною мірою збагатили досвід європейської людини. Вся історія ХХ століття переконливо довела, що без східної культури західна неповноцінна, як і навпаки.

Питання для самоконтролю:

1. Які поняття лежать в основі філософської думки Стародавнього Китаю?
2. Що символізують Інь і Ян?
3. Які основні школи філософії існували у Стародавньому Китаї?
4. Хто є засновником конфуціанства, і який його основний твір?
5. У чому полягає різниця між «шляхетною» та «низькою» людиною за Конфуцієм?
6. Що означає моральна заповідь Конфуція: «Не чини іншим того, чого не бажаєш собі»?
7. Хто є засновником даосизму, і яка його основна книга?
8. Як даосизм пояснює принцип недіяння (у-вей)?
9. У чому відмінність ідеалів людини у конфуціанстві та даосизмі?
10. Як конфуціанство та даосизм вплинули на культуру та життя китайського суспільства?